

Федчак І. А.,
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
Львівського державного університету внутрішніх справ*

СУТНІСТЬ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА МОДЕЛІ ПРОФІЛАКТИКИ СКОЄННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ЧЕРЕЗ ЗОСЕРЕДЖЕННЯ РОБОТИ ПОЛІЦІЇ В МІСЦЯХ КОНЦЕНТРАЦІЇ НЕЗНАЧНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ “BROKEN WINDOWS”

THE ESSENCE AND CHARACTERISTICS OF THE MODEL OF PREVENTION OF THE COMMISSION OF CRIMINAL OFFENSES THROUGH THE CONCENTRATION OF POLICE WORK IN PLACES OF CONCENTRATION OF MINOR OFFENSES “BROKEN WINDOWS”

Статтю присвячено дослідженню та висвітленню сутності та характеристики моделі профілактики скоєння кримінальних правопорушень через зосередження роботи поліції в місцях концентрації незначних правопорушень “Broken Windows”.

Концептуально модель профілактики скоєння кримінальних правопорушень через зосередження роботи поліції в місцях концентрації незначних правопорушень “Broken Windows” опирається на твердження, що генеруючим протиправну поведінку чинником є недоглянутий стан житлового чи іншого простору, який певним чином “інформує” правопорушників про відсутність правоохоронного контролю. Модель профілактики скоєння кримінальних правопорушень через зосередження роботи поліції в місцях концентрації незначних правопорушень “Broken Windows” визначає, що більш складні форми протиправної поведінки обумовлюються станом безладу, який генерує переконання у правопорушників та злочинців про можливість уникнути покарання через відсутність правоохоронного контролю.

Установлено, що модель діяльності поліції в місцях концентрації незначних правопорушень “Broken Windows” ґрунтується на двох концептуальних положеннях: незначні правопорушення у своїй сукупності можуть призводити до погіршення якості життя громади; та відсутність реагування на дрібні правопорушення призводить до більш складних форм прояву кримінальної активності.

Модель “Broken Windows” вбачає профілактичний ефект у застосуванні посиленних правоохоронних заходів до місцевості для усунення ознак безладу та до осіб, які вчиняють дрібні правопорушення з метою формування у них переконання про неминучість настання відповідальності за прояви протиправної поведінки.

Визначено, що у науковій літературі спостерігаються різні погляди на ефективність та результативність проактивного (упереджувального) впливу досліджуваної моделі на стан криміногенної ситуації, проте констатовано, що ефективна реалізація її положень може суттєво покращити рівень довіри до правоохоронних органів.

Ключові слова: проактивність, модель діяльності, розлад, правозастосування, протидія злочинності, контроль, правопорядок.

The article is devoted to research and clarification of the essence and characteristics of the model of prevention of the commission of criminal offenses through the concentration of police work in places of concentration of minor offenses “Broken Windows”.

Conceptually, the “Broken Windows” model of crime prevention by concentrating police work in places of concentration of minor offenses is based on the statement that the factor that generates illegal behavior is the unkempt condition of a residential or other space, which in a certain way “informs” offenders about the lack of law enforcement control. The “Broken Windows” model of crime prevention by concentrating police work in places of concentration of minor offenses determines that more complex forms of illegal behavior are determined by a state of disorder, which generates convictions among offenders and criminals about the possibility of avoiding punishment due to the lack of law enforcement control.

It was established that the “Broken Windows” model of police activity in places of concentration of minor offenses is based on two conceptual provisions: minor offenses as a whole can lead to deterioration of the community's quality of life; and the lack of response to minor offenses leads to more complex forms of criminal activity.

The “Broken Windows” model sees a preventive effect in the application of enhanced law enforcement measures to the area to eliminate signs of disorder and to persons who commit minor offenses in order to make them believe that responsibility for manifestations of illegal behavior is inevitable.

It was determined that in the scientific literature there are different views on the effectiveness and efficiency of the proactive (preventive) influence of the researched model on the state of the criminogenic situation, but it was established that the effective implementation of its provisions can significantly improve the level of trust in law enforcement agencies.

Key words: *proactivity, activity model, disorder, law enforcement, crime prevention, control, law and order.*

Постановка проблеми. Багато сталих та нових проблем, загроз та ризиків у стані криміногенної ситуації, які чинять вплив на суспільство, спонукають до вироблення нових, більш ефективних способів їх виявлення, аналізу та вирішення. Попри те, що пошук шляхів удосконалення засад протидії злочинності та запобігання кримінальним правопорушенням в різні періоди був предметом активних наукових досліджень вітчизняних та зарубіжних учених, праці яких мають фундаментальний характер, проте в умовах докорінних змін правоохоронного законодавства та правозастосовної практики розроблення новітніх та імплементація зарубіжних підходів до запобігання кримінальним правопорушенням, які поєднували б поглиблений кримінальний аналітичний підхід та сформовану позитивну практику проактивної діяльності, набуває особливого значення та потребує поглибленого наукового дослідження.

Так, одним із першочергових завдань Національної поліції України є запровадження комплексу заходів щодо профілактики і запобігання правопорушень та зниження рівня злочинності на основі різних концепцій і підходів, серед яких особливої уваги заслуговує модель “Профілактики скоєння кримінальних правопорушень через зосередження роботи поліції в місцях концентрації незначних правопорушень” (модель “Broken Windows/Розбитих Вікон” (BWT)). Тому дослідження зарубіжного досвіду застосування проактивної моделі запобігання злочинності через зосередження роботи поліції в місцях концентрації незначних правопорушень становить підвищений інтерес для організації профілактичної діяльності вітчизняних правоохоронних органів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сутність та характеристика моделі профілактики скоєння кримінальних правопорушень через зосередження роботи поліції в місцях концентрації незначних правопорушень «Broken Windows» досліджували зару-

біжні учені, зокрема: Ш. Рухл (Ch. Ruhl) [1]; Л. Елліс (L. Ellis), К. Чуррука (K. Churruga), Ю. Тран (Y. Tran), [2]; Дж. Келлінг (G. Kelling), Дж. Вілсон (J. Wilson) [3]; Дж. Хінкл (J. Hinkle) [4]. Вітчизняними ученими, які досліджували окремі аспекти функціонування теорії “Розбитих вікон / Broken Windows” є В. Голубош [5]; І. Стасюк [6]; О. Копан, А. Вознюк та Д. Тичина [7].

Метою статті є дослідження та висвітлення сутності та характеристики моделі профілактики скоєння кримінальних правопорушень через зосередження роботи поліції в місцях концентрації незначних правопорушень “Broken Windows”.

Виклад основного матеріалу. Учений В. Голубош констатує, що фундаментальним твердженням, що формує основу моделі профілактики скоєння кримінальних правопорушень через зосередження роботи поліції в місцях концентрації незначних правопорушень “Broken Windows” є те, що розбиті вікна, сміття на вулицях та інші ознаки занепаду ведуть до зростання злочинності, антисоціальної поведінки громадян. Власне, реалізація теорії розбитих вікон спрямована на те, щоб усіма силами боротися з цими негативними проявами [7].

Правоохоронці під час реалізації проактивної моделі профілактики скоєння кримінальних правопорушень через зосередження роботи поліції в місцях концентрації незначних правопорушень “Broken Windows” вбачають можливість до запобігання кримінальним правопорушенням у посиленні неформального соціального контролю в територіальних громадах [3]. Відповідно, увага цієї моделі діяльності зосереджена на тому, як поліція може посилити такий соціальний контроль, особливо там, де неформальний соціальний контроль став слабким.

Модель профілактики скоєння кримінальних правопорушень через зосередження роботи поліції в місцях концентрації незначних

правопорушень «Broken Windows» націлена на турботу про добробут громади та передбачає роль поліції у пошуку шляхів зміцнення громадських структур та процесів, які забезпечують певний імунітет від безладу та злочинності у територіальних громадах. На відміну від поліцейської діяльності, орієнтованої на громаду (Community policing), модель діяльності поліції “Broken Windows” не робить акцент на спільній співпраці поліції та громади як способу втручання, а фокусує зусилля на тому, що повинна робити поліція, щоб сприяти поширенню та підтриманню порядку у сусідстві.

Базовою гіпотезою моделі діяльності поліції “Broken Windows” є те, що «неналежна» поведінка (наприклад, покинута без нагляду власність, протиправні поведінка молоді, поширення сміття, графіті у публічних місцях тощо) може призвести до зриву громадського контролю, і у підсумку, збільшуються можливості для злочинної поведінки через те, що поліція та громадяни не працювали разом, щоб запобігти занепаду міста та соціальним безладам.

Теорію моделі профілактики скоєння кримінальних правопорушень через зосередження роботи поліції в місцях концентрації незначних правопорушень “Broken Windows”, сформулювали американський політолог Джеймс Квінн Вілсон (James Q. Wilson) і кримінолог Джордж Келлінг (George L. Kelling) у 1982 році, які опублікували основні її положення у американському журналі «The Atlantic Monthly». Автори стверджували, що загальний безлад і серйозні кримінальні правопорушення нерозривно пов’язані [3]. Науковці у найбільш широкому розумінні стверджували, що поширення безладу та недотримання громадянами визначених норм поведінки провокують в оточуючих аналогічні прояви поведінки.

За словами Дж. Вілсона (J. Wilson) і Дж. Келлінга (G. Kelling), “на рівні громади безлад і злочинність зазвичай нерозривно пов’язані у певній послідовності розвитку”. Модель “Розбитих вікон / Broken Windows” передбачає непрямий шлях від безладу до кримінального правопорушення через посилений страх і, згодом, руйнування неформального соціального контролю у суспільстві. Зменшення неформального, або громадського соціального контролю, таким чином, є ключо-

вим компонентом логічної моделі, що лежить в основі концепції боротьби зі злочинністю. Дж. Вілсон (J. Wilson) і Дж. Келлінг (G. Kelling) стверджували, що проблеми з розладами і, як наслідок, підвищений рівень страху, призводять до відсторонення від спільноти. Цей відхід має дві форми: люди переїжджають, а мешканці, що залишилися, стають менш схильними до втручання у справи громади [3, с. 31].

Проактивна модель профілактики скоєння кримінальних правопорушень через зосередження роботи поліції в місцях концентрації незначних правопорушень “Broken Windows” є однією з найбільш простих у реалізації. Її філософія в загальному вигляді зводиться до того, що дотримання благоустрою та порядку на вулицях обумовлює відповідний правопорядок на їх території; відповідно фізичний безлад на вулицях породжує соціальний безлад. Тому, поліція наділяється широкими повноваженнями щодо усунення порушень відповідних правил [9, с. 13]. Теорія моделі діяльності поліції “Broken Windows” розглядає дрібні правопорушення не лише як фактор криміногенної обстановки, а і як активний чинник, що позначається на рівні злочинності загалом.

У рамках моделі здійснення правоохоронної діяльності, орієнтованої на певну проблематику (Problem-Oriented Policing), конкретні способи розв’язання спектру різноманітних проблем, з якими має справу поліція, виникають завдяки ретельному й детальному аналізу причин таких проблем, зацікавлених сторін і характеристик місцевості. Натомість у рамках профілактики скоєння кримінальних правопорушень через зосередження роботи поліції в місцях концентрації незначних правопорушень (модель “Broken Windows”) використовують одне й те саме загальне рішення для кожної проблеми: припинення дрібних правопорушень, пов’язаних з асоціальною поведінкою, порушенням громадського порядку та пошкодженням майна.

Завдяки своїй простоті й практичній значимості модель швидко поширилася у практичній діяльності поліції всією територією США та, згодом іншими країнами світу, справивши вплив на методи правоохоронної діяльності в багатьох аспектах. Останніми роками модель також пов’язують із концепціями “підтримання

порядку” та “політики нульової терпимості”; однак ці похідні підходи зазвичай більш агресивні за своєю тактикою, що не було справжнім наміром моделі “Розбитих вікон / Broken Windows”.

Концептуально модель профілактики скоєння кримінальних правопорушень через зосередження роботи поліції в місцях концентрації незначних правопорушень “Broken Windows” ґрунтується на двох принципах.

По-перше, незначні правопорушення у своїй сукупності можуть призводити до погіршення якості життя громади. Наприклад, якщо один раз викинути сміття в невстановленому місці, це не буде сутнісним правопорушенням, проте якщо це робитимуть усі, околиці фактично перетворяться на звалище.

По-друге, дрібні правопорушення ведуть до кримінальних правопорушень і заохочують до їх скоєння. Наприклад, занедбані будівлі часто стають місцем продажу наркотичних речовин, і можуть породжувати інші, більш серйозні кримінальні правопорушення. Усі ці міркування привели до того, що деякі міста почали приділяти більшу увагу припиненню дрібних правопорушень та покращенню загального фізичного середовища.

Дж. Вілсон (J. Wilson) і Дж. Келінг (G. Kelling) назвали винуватцями криміногенного стану справ «розлад» і провели пряму залежності від розладів до кримінальних правопорушень. Це наводить на висновок: підтримання порядку збереже низький рівень злочинності. І ще: зменшення поширення розладу породить зниження прояві злочинної поведінки. Усі три гіпотези, гідні перевірки, але спочатку потрібно зрозуміти, що таке “розлад”.

Дослідники правоохоронної діяльності обговорювали ідею соціального “розладу” протягом ХХ століття, починаючи задовго до Дж. Вілсона (J. Wilson) і Дж. Келінга (G. Kelling). Насправді, це було головною проблемою, яка викликала занепокоєння у 1950-1960-х роках, коли наступила криза після Другої світової війни. Але з набуттям нового значення терміну у 1982 році, після того, як Дж. Вілсон (J. Wilson) і Дж. Келінг (G. Kelling) опублікували свою наукову статтю, почалась робота над розкриттям змісту терміну “розлад” для подальшого вивчення. Взагалі роз-

лади поділяється на два типи: “фізичні розлади”, такі як графіті, розбиті вікна, сміття тощо; і «соціальні розлади», включаючи присутність грабіжників, агресивно налаштованих підлітків, повій, п’яниць, наркоманів, вандалізм, антигромадська поведінка тощо [10].

Прихильники моделі профілактики скоєння кримінальних правопорушень через зосередження роботи поліції в місцях концентрації незначних адміністративних правопорушень “Broken Windows” стверджують, що як фізичний, так і соціальний розлад надають важливі сигнали до видів негативних дій, які трапляються в даній місцевості, підживлюючи появу більш серйозних кримінальних правопорушень. Наприклад, ознаки розладу можуть сигналізувати про потенційні проблеми безпеки мешканців мікрорайону, що призводить до зменшення неформального соціального контролю, що ще більше укріплює наслідки розладу.

Хоча дотепер у науковій літературі відбувалися дискусії щодо того, що вважається розладом, його зазвичай визначали як “незначні порушення соціальних норм” [11]. Деякі дослідники зробили відмінність між фізичним і соціальним розладом, причому фізичний розлад пов’язаний із загальним виглядом місцевості та соціальним розладом, який безпосередньо стосується людей [12]. Думаючи про розлад таким чином, мікрорайони з високим рівнем фізичного розладу визначали як: галасливі, брудні та недоглянуті; будівлі в аварійному стані або покинуті; а вандалізм та графіті у цих мікрорайонах – поширеними явищами [13]. З іншого боку, ознаки соціального розладу на околицях можуть включати присутність людей, які постійно перебувають на вулицях, розпивають спиртні напої, або вживають наркотичні речовини. Дослідники підкреслюють важливість вимірювання сприйняття фізичного та соціального розладу як окремих факторів [12], а нещодавні наукові дослідження виявили різний вплив двох типів розладів [4].

Характер поліцейських втручань згідно моделі профілактики скоєння кримінальних правопорушень через зосередження роботи поліції в місцях концентрації незначних правопорушень “Broken Windows” варіюється від попередження до більш серйозних заходів (арешти), які мають на меті зруйнувати вплив

безладу, перш ніж безлад пошириться по території, і проводиться для підтримки порядку або відновлення постраждалих районів до рівня, на якому суб'єкти відповідальні за громадський порядок зможуть підтримувати його. Дві найбільш поширені (окремо або в поєднанні) форми поліцейської роботи відповідно до моделі діяльності “Broken Windows” – це:

1) використання агресивної поведінки поліції, яка використовує арешти за проступок, щоб порушити безладну соціальну поведінку для запобігання кримінальним правопорушенням;

2) використання проблемно-орієнтованих, або орієнтованих на громаду методів діяльності поліції для вирішення проблем безладних умов проживання, які можуть генерувати поширення злочинності.

Модель профілактики скоєння кримінальних правопорушень через зосередження роботи поліції в місцях концентрації незначних правопорушень “Broken Windows” іноді ще називають поліцейською діяльністю “нульової толерантності (терпимості)”. У Нью-Йорку в 1993 році комісар поліції В. Браттон (W. Bratton) запровадив поліцейську роботу з “нульовою толерантністю”. Метою цієї політики було запобігання злочинності шляхом припинення безладів низького рівня та дрібних правопорушень до того, як вони розвинуться, і призведуть до більш серйозних наслідків. Так, В. Браттон (W. Bratton) запровадив агресивну загальноміську практику для затримання винних у кримінальних або адміністративних правопорушеннях, які порушували якість життя. Така практика була покликана “повернути громадські простори Нью-Йорка до стану правопорядку” [14, с. 228]. Щоб навести порядок у Нью-Йорку, офіцерам поліції було доручено заарештовувати за незначні правопорушення громадян, зокрема такі як забруднене лобове скло автомобіля, поширення сміття, проституція, поява у нетверезому стані у громадському місці, вандалізм, графіті, та різноманітні інші правопорушення, пов'язані з охороною порядку [15, с. 225]. Як частина практики “нульової толерантності”, зусилля поліції Нью-Йорка з контролю за наркотиками були націлені на наркозбувачів низького та середнього рівня. Патрульних заохочували здійснювати арешти поширювачів наркотичних речовин для підви-

щення якості життя мешканців територіальних громад [14, с. 227].

Після прийняття моделі профілактики скоєння кримінальних правопорушень через зосередження роботи поліції в місцях концентрації адміністративних правопорушень “Broken Windows” чиновники органів влади та керівництво поліції почали активно вживати заходів для подолання як фізичних, так і соціальних розладів, а саме – оперативне усунення графіті, ліквідація дорожніх вибоїн, освітлення та прибирання вулиць, тротуарів тощо, що у підсумку породило підхід у роботі поліції який отримав назву “нульової толерантності” до кримінальних правопорушень та інших форм соціального розладу [7, с. 40]. В. Браттон (W. Bratton) підштовхнув поліцію Нью-Йорка до посилення арештів за вчинення правопорушень, а також до того, щоб “зупиняти і перевіряти” людей на вулиці за найменшою причиною (і часто без причини). Таким чином до 1999 року рівень злочинності у Нью-Йорку різко знизився, що дозволило визнати ефективність моделі “Broken Windows”. Однак двадцять років дослідження показують, що ймовірно низка й інших факторів сприяли зниженню рівня злочинності, зокрема:

– бурхливий розвиток економіки по всій території США, що призвело до аналогічного падіння злочинності в інших великих містах – багато з яких не реалізовували модель “Broken Windows”;

– початок використання комп'ютерних технологій для складання профілів злочинності, що дозволило поліції більш ефективно орієнтуватися на центри злочинної діяльності;

– постійні арешти значної кількості людей за незначні правопорушення значно обмежило кількість людей на вулицях, що вплинуло на зниження рівня серйозних кримінальних правопорушень.

Вчені виправдовують доцільність існування моделі профілактики скоєння кримінальних правопорушень через зосередження роботи поліції в місцях концентрації незначних правопорушень “Broken Windows” з теоретичної точки зору через три конкретні фактори, які допомагають пояснити, чому стан міського середовища може вплинути на рівень злочинності: соціальні норми та відповідність; наяв-

ність або відсутність моніторингу; соціальна сигналізація.

У типовому міському середовищі соціальні норми та моніторинг чітко не визначені. В результаті, люди будуть шукати певні ознаки та сигнали, які дають уявлення як про соціальні норми місцевості, так і про ризик потрапити у порушення цих норм. За моделлю “Broken Windows”, одним із таких сигналів є загальний вигляд району. Іншими словами, впорядковане середовище, яке є безпечним, і має мало проявів протиправної поведінки, “повідомляє” про те, що правопорядок регулярно контролюється і злочинні дії не допускаються.

З іншого боку, невпорядковане середовище, яке не є настільки безпечним, і містить видимі прояви порушень закону (наприклад, розбиті вікна, графіті та неякісне прибирання), посиляє повідомлення про те, що за цим мікрорайоном регулярно не проводиться моніторинг, і ймовірність стати жертвою злочинця є значно вищою.

Зі зменшенням контролю з боку правоохоронних органів у таких районах, ймовірність виникнення як насильницької, так і ненасильницької злочинної поведінки значно зростає. Головне припущення цієї проактивної моделі правоохоронної діяльності полягає в тому, що так би мовити “ландшафт навколишнього середовища певним чином спілкується зі своїми мешканцями”. Наприклад, прихильники моделі “Broken Windows” стверджують, що розбите вікно сигналізує потенційним злочинцям про те, що громада не в змозі захистити себе від поширення злочинності. Прямий привід для занепокоєння викликає не буквально розбите вікно, а більше переносне значення, яке приписується цій ситуації.

“Розбиті вікна” символізують вразливу та роз’єднану спільноту, яка не здатна боротися зі порушеннями соціальних норм, така територія умовно кажучи є привабливою для тих, хто проявляє небажану, протиправну активність. У районах, які мають сильне почуття соціальної згуртованості серед мешканців, ці

розбиті вікна відновлюють до належного стану (як у прямому, так і в переносному значенні), надаючи цим районам відчуття контролю над своїми громадами.

Як **висновок** слід зазначити, що застосування положень моделі профілактики скоєння кримінальних правопорушень через зосередження роботи поліції в місцях концентрації незначних правопорушень “Broken Windows” якщо і не дозволяє досягати високих результатів у частині упереджувального впливу на стан криміногенної ситуації, проте, вжиття заходів зі сторони співробітників поліції у взаємодії з представниками громади та органів влади та самоврядування дозволяє привести стан середовища, у якому функціонує правоохоронний орган до стану “доглянутого”. Такий стан справ не дозволяє безумовно стверджувати про упереджувальний ефект, проте, однозначно змінює усвідомлення мешканців про стан правопорядку та про рівень ефективності діяльності правоохоронних органів, що у підсумку породжує вторинний ефект – підвищення рівня довіри населення до поліції, що, як відомо дозволяє суттєво підвищити рівень інформаційної взаємодії між мешканцями громади та місцевою поліцією. Саме з огляду на цю обставину концептуальні та науково-практичні аспекти моделі профілактики скоєння кримінальних правопорушень через зосередження роботи поліції в місцях концентрації незначних правопорушень “Broken Windows” заслуговують на дослідження та висвітлення та упровадження її основних положень у профілактичну практику правоохоронних органів України.

Перспективними напрямками подальших наукових досліджень моделі профілактики скоєння кримінальних правопорушень через зосередження роботи поліції в місцях концентрації незначних правопорушень “Broken Windows” є дослідження її ефективності та результативності а також ролі кримінальної аналітичної функції у реалізації основних положень моделі “Broken Windows”.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Charlotte Ruhl. The Broken Windows Theory. published July 26, 2021. Forensic Psychology. <https://www.simplypsychology.org/broken-windows-theory.html>
2. Ellis, L. A., Churruga, K., Tran, Y. et al. An empirical application of “Broken Windows” and related theories in healthcare: examining disorder, patient safety, staff outcomes, and collective efficacy in hospitals. BMC Health Services Research 20, 1123 (2020). URL: <https://doi.org/10.1186/s12913-020-05974-0> (дата звернення 20.07.2023).

3. George L. Kelling, James Q. Wilson. Broken Windows. The police and neighborhood safety. *The Atlantic*, Vol. 249. March 1982. URL: <https://unbrokenwindows.queensmuseum.org/index/atlantic> (дата звернення 20.07.2023).
4. Hinkle J. C. The relationship between disorder, perceived risk, and collective efficacy: a look into the indirect pathways of the Broken Windows thesis. *Criminal Justice Studies*, 26 (4). December 2013.
5. Голубош В. В. Трансформація підходів поліцейського функціонування в руслі впровадження теорії розбитих вікон і моделі САРО. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2021. № 1(21). С. 81–90.
6. Стасюк І. Теорія розбитих вікон: чому насправді вона не працює? URL: <https://hmarochos.kiev.ua/2019/09/09/teoriya-rozbytyh-vikon-chomu-naspravdi-vona-ne-pratsyuue/> (дата звернення 20.07.2023).
7. Копан О. В. Організаційно-правові засади використання поліцією України зарубіжного досвіду кримінологічної теорії розбитих вікон / О. В. Копан, А. А. Вознюк, Д. М. Тичина. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2021. № 4(18). С. 35–50.
8. Голубош В. Якщо люди бачать, що інші порушують правила і їм це сходить з рук, то вважають, що можуть діяти так само. Агенція новин Фіртка. 2021. URL: <https://firtka.if.ua/blog/view/volodimir-golubosh-iakshcho-liudibachat-shcho-inshi-porushuiut-pravila-i-yim-tse-skhodit-z-ruk-to-vvazhaiut-shcho-mozhut-diiati-tak-samo>. (дата звернення 20.07.2023).
9. Богінський О. В. Роль і місце кримінальної розвідки в сучасних моделях стримування злочинності. *Право і безпека*. 2017. № 4(67). URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/3081?show=full&locale-attribute=uk> (дата звернення 20.07.2023).
10. Understanding “Broken Windows” Theory. Seattle City Council Insight. URL: <https://sccinsight.com/2019/09/03/understanding-broken-windows-theory/> (дата звернення 20.07.2023).
11. Yang S-M. Social disorder and physical disorder at places. *Encyclopedia of Criminology and Criminal Justice*. 2014.
12. Skogan WG. Disorder and decline: crime and the spiral of decay in American neighborhoods. Berkeley : UC Press, 1992.
13. Ross Catherine, Mirowsky John. Neighborhood Disorder, Subjective Alienation, and Distress. *Journal of health and social behavior*. 2009. 50. 49–64.
14. Bratton and Knobler. The Turnaround: How America's Top Cop Reversed the Crime Epidemic. Published by Random House, 1998.
15. John E. Eck, Edward R. Maguire. Have Changes in Policing Reduced Violent Crime? An Assessment of the Evidence. Cambridge University Press. December 2009. Pp. 207–265.